

Стана Смиљковић
Универзитет у Нишу
Учитељски факултет, Врање

УДК 821.163.41.09-342 Максимовић Д.
821.163.42.09-342 Мажуранић И. Б.
821.163.4(497.6).09-342 Громаџић А.
821.163.4.09-342 Јаневски С.
821.163.2.09-342 Пелин Е.

АУТОРСКЕ БАЈКЕ СЛОВЕНСКИХ НАРОДА

Сажетак: У овом раду аутор настоји да, компаративним методом проучавања вредности ауторских бајки словенских народа, укаже на могућности сазнања до којих се не долази буквалним ређањем појава, догађаја и ликова једних поред других. Залагање да се мисаоним поређењем дела и писаца открије суштина уметничких поступака, као и идеја које су као невидљива нит присутне у делу, биће предмет нашег истраживања. Осим српске ауторске бајке, указаће се и на вредности македонских, бугарских, хрватских и босанско-херцеговачких аутора бајки, на сличности, разлике и међусобне утицаје како бисмо показали да се њихово поређење и проучавање не може посматрати као изолована појава, већ као систем који функционише у одређеном временском и историјском контексту.

Кључне речи: ауторске бајке, словенски народи, компаративни метод, вредности

1. Увод

Светови маште словенских писаца бајки пружају могућност да се до танчина продре у мисао, душу и језик народа којима су припадали писци овога жанра. Причама о разноликим животним путевима, правдама и неправдама, силама којима су се супротстављали, јунаци из реалног света или маште, указивали су на време и филозофију живота и опстанка. Почев од народне бајке која је вековима преносила искуство и веру генерација, традицију и историју, у ауторској бајци то богатство народног живота и мудрости аутори словенских земаља користе креативно, богатећи језик, културу, дух, машту и игру, стварајући оригиналне текстове.

Европски утицаји у уметности без којих се не би могла замислити култура и богатство словенских и осталих народа, драгоцени су показатељи развојних токова и разноврсности тема и идеја које прожимају текстове бајки. Компаративном анализом појединих дела писаца различитих периода уочава се сличност у избору мотива, обликовања мисли јунака, развоја радње, дијалога. Ова чињеница правда се сазнањем да свако поређење унутар простора и времена омогућава поређење ширих размера јер свако дело својом садржином, језиком и обухватношћу може изаћи из свог географско-историјског контекста

и постати универзално.¹ О томе сведоче и мисли Гетеа: „Људи мисле, раде и осећају готово исто као и ми, и све више увиђам да је поезија опште добро човечанства и да се она свуда и у свим људима јавља на исти начин. Национална књижевност сад више не значи много, дошло је време светске књижевности и свако треба да допринесе да се она што више развије“.²

Бајке јужнословенских и словенских народа не посматрамо као изоловане појаве, као ни писце које не можемо буквално извући из књижевног контекста и о њима говорити независно од књижевних појава и догађаја. Мисаоним снагама мора се продрети у ткиво језика одређене творевине и уочити самосвојност писца, његов ауторски дух као и особености књижевности одређених народа и епоха. На тај начин уочавају се све врсте контаката, не само књижевних.³

2. Особености бајки словенских народа

С обзиром на многа преплитања и утицаје, ауторска бајка носи трагове старина, веровања, предања, мита. Једном речју, богату традицијску културу која се у многим значењима и симболима препознаје. Српска ауторска бајка, по многим својим обележјима, битно се разликује од бајки других словенских народа. Критеријуми који омогућавају да се уђе у срж њене поетике потврђују се поетично-симболичким елементима који чине оквир бајки српских писаца: Д. Максимовић, Б. Ћопића, С. Раичковића, Б. В. Радичевића, Гроздане Олујић и других. Ради истицања и успостављања духовног континуитета ауторске бајке, треба уочити вредности писаца који чине јужнословенски и словенски контекст, а то су: Ивана Брлић Мажуранић, Славко Јаневски, Ахмед Хромаџић, Елин Пелин и др. Богатство песничких слика и ликова, боја и звукова, симболике и мудрости, доживљава се читањем и откривањем специфичности њиховог значења. „По симболици и лирској топлини, по фабули и догађају, по избрисаним границама између реалног и фантастичног и по другим својствима, бајка у себи сједињује многе видове поезије и прозе и отуда пружа могућност за стварање најкомплексније представе о човечанству и свемиру, са финим уметничким ткањима сна и јаве, коју деца могу да прихвате, да дограђују и да у њој нађу себе“.⁴

Вишеструким враћањем животу у бајкама наведених аутора открива се историја човечанства, осветљавају наизглед запретани путеви, отварају видици. Као и у народним бајкама, и у ауторским присутно је митско схватање и доживљавање света, религијске и магијске представе, веровања, трансформације и нови облици свести, као и разне друге видљиве и невидљиве нити

¹ Konstantinović, Zoran. 1984. *Uvod u uporedno proučavanje književnosti*. Beograd: SKZ, str. 161.

² Isto, str. 181.

³ Markijević, Henrik. 1974. *Nauka o književnosti*. Beograd: Nolit, str. 19.

⁴ Marković, Slobodan. 1973. *Zapisi o književnosti za decu*. Beograd: Interpes, str. 138.

које увезују животе откривајући његове бездане дубине. Гроздана Олујић истиче: „Од ткива маште, ткива сна, гради бајка свој свет. Од људске невоље и од потребе да се та невоља превазиђе, гради бајка своје царство од запретаних, загубљених сећања колективне душе света, стварајући једну јединствену метафору о човековој чежњи, да макар у причи скочи изнад самога себе, савлада простор и време, отпоре и судбину“.⁵

На најмаштовитији начин бајкописци словенске књижевности баве се реалним проблемима, „одгонетају живот“⁶, илуструју унутрашње сукобе у самом лику, или сукобе између ликова – актера радње и ликова са средином. Сукоб је неминован јер се њиме постиже развој радње, а у њему јунаци откривају своје функције које могу бити различите, али оне конституишу њихове карактере. Функције које писци приписују јунацима у бајци омогућавају да се радња доведе до краја, а главни јунаци доживе емоционални раст.⁷

Јунаци ауторских бајки суочавају се са проблемима, и у тим ситуацијама мисле, греше, преображавају се, чине чуда, пате, воле, мрзе, чине све што им машта писаца допушта. На крају увек победи људскост у главном јунаку, правда и добро. Зло увек бива кажњено, а начини кажњавања у бајкама, како народним, тако и ауторским разноврстан је. С обзиром на то да правда и добро тријумфују, долазимо до закључка да је мудрост присутна у аутору као индивидуи настала као резултат најдубљих промишљања и стечених искустава којима се богати људски живот и рад. Исконска је потреба човека да, урањањем у светове бајке, читањем и откривањем тајни чаробног света, путује кроз простор и време. Том приликом сусреће се са неправдама и негативним ликовима и схвата да бајке у основи представљају причу о разноврсним и разноликим појавама које чине велику алегорију и метафору живота. Указаћемо на неке од карактеристика бајки поменутих писаца.

3. Десанка Максимовић – Живот у поезији бајке

Тип бајке коју негује Десанка Максимовић бави се описом природе, животиња, чудесних јунака и догађаја. Лепота израза, игра речи, лирика, хумор и једноставност особине су које се потврђују бајкама у стиху и прози. Песникиња пева и пише о души човека, његовом разуму који у свакој прилици мора да савлада и надвлада мрачне нагоне, о потреби да се људска реч каже човечански. Безмерне љубави које су се ројиле код ње дариване су песми, бајци, а песме и бајке читаоцима.⁸

Њена појава није само знак да је на немирном тлу Балкана живела песникиња која је опевала страдалништво народа, већ је речју, бојама и звуко-

⁵ Olujić, Grozdana. 1982. *Poetika bajke*. Beograd: Savremena administracija, str. 18.

⁶ Betelhajm, Bruno. 1967. *Značenje bajki*. Beograd: Prosveta, str. 101.

⁷ Smiljković, Stana 2006. *Autorska bajka*. Vranje. Učiteljski fakultet, str. 23.

⁸ Marković, Slobodan. 1973. *Zapisi o književnosti za decu*. Beograd: Interpes, str. 113.

вима откривала животне тајне као и неправде које човек човеку и природи наноси. Богати слојеви искустава књижевнице и народа коме припада родили су бајку и у њој истинско, људско виђење живота. Својом чудесном бајковитом мрежом ловила је и најситније детаље из живота, откривала страхове, сумње и стрепње, наде и љубави својствене живом свету, доказујући да је живот симбиоза јер се у њој препознаје узајамност протицања. „Таленат удружен са љубављу према књижевности и историји, а самим тим и народу обезбеђује песникањи сигуран улаз у српску књижевност којој ће она подарити најтананије стихове и најлепше снове о животу“.⁹

Градећи поезију, градила је истовремено свој песнички лик и живот у њему. Из тог живота као најлепши дар детињства и безазлених детињих снова настала је бајка која је сачувала језик детињства, игре и смехове, неизрециву лепоту тајни детињства. Оригиналноста излагања и бирања тема, стваралачки однос према фолклору и традицији то су елементи који не дозвољавају успостављање било каквих правила која би налагала писање бајке. У причању или приповедању користи машту, и то креативно, стварајући ликове који носе радњу и који су део њеног приповедања. На тај начин она успоставља везу између делова текста који се у било каквој бајковитој прилици базира на добро скројеној логици иза које се назире и открива аутентичан глас бајковитог ствараоца. Све то што је њено оштро око запазило овоземаљско је и духовно, исконско што одржава човека на сопственим изворима. Песничка мисао одводи читаоца у свет који је несвакидашњи, у пределе који маме и опчињавају својом лепотом. Тако загонетна судбина и немир симболизован у немиру птица и животиња, драма је коју само човек може да схвати и саопшти.

Бајка коју негује Десанка Максимовић може се упоредити са филозофско-хуманистичким трактатом о смислу живота и постојања, трајања. Она антропоморфозира не само биљни и животињски свет копна, већ оживљава и морско дно. Уз помоћ бајки открива безброј животних тајни и буди немире који опчињавају душе живих бића. На тај начин богатство тема и мотива обузима мисли не само српског читаоца, већ и читаоца уопште. Бајке и песме Десанке Максимовић превођене су на језике народа и народности бивше Југославије, као и на многе европске и ваневропске језике. Деца Европе и света, читајући бајку, одрастала су и дружила су се са српском децом кроз речи стиха или приче. Бајка српског народа написана пером Десанке Максимовић, преточена у речи језика већих европских народа, проговорила је не само о поднебљу, већ и о хтењима јунака бајки и поетским чаролијама којима се она прожима.

4. Ивана Брлић Мажуранић – Митски и пагански светови у бајци

Приче из давнине Иване Брлић Мажуранић представљају чудесан и занимљив свет у коме се дешавају метаморфозе, отварају тајна врата среће, осветљавају ликови лакованих и незахвалних синова, пожртвованих мајки

⁹ Blečić, M. 1990. *Nova viđenja*. Beograd: Književna zajednica Zvezdara, str. 47.

и верних пријатеља. Ове приче одишу духом давнина јер у њима живе виле, чаробњаци, божанства и зли духови. Чуда се дешавају око човека из реалног света, он се бори и својом упорном борбом побеђује зло које непрекидно вреба. Племените душе живе животом у коме их срећу невоље, патње, али и радости и награде. Оригинално стварања Иване Брлић Мажуранић је у томе што, вешто вођеном техником нарације, доводи у везу све оно што представља део културног наслеђа Словена: легенде, веровања, митове, изворе религије као симбола без којих се животне филозофије народа не могу замислити.¹⁰

Шума симбола у осам прича ове збирке на алегоријски начин открива животне истине и тегобе које потискују разумна бића у човеку и притискају његову душу. Онда када човек реалног света не може да нађе путеве решавања проблема, помоћници су ту да одгонетну стварност. То су „домаћи“. И у ауторским бајкама словенских и европских писаца јављају се бића која живе у огњишту или пепелу, помажу јунаку, или му наносе штету, какав је случај у Хофмановој бајци *Крцко Орашчић*. Огњиште као симбол дома и топлине крије чудна бића која својом појавом воде коло и дају савете. Велики потрес који се десио у шуми истовремено симболизује потрес у душама јунака. Снажне драме које су пореметиле нормалан живот оставиле су богато искуство које намеће сазнање да реалност помешана са искреним сном о срећи може добити чудесну моћ.

Паралелно са бићима из реалног света, списатељица приказује бића из митологије, придаје им људске особине и моћ говора који сви међу собом разумеју. Сва та бића живе у различитим пределима, необичним и далеким, описаним по угледу на народне митолошке приче и песме. О томе Ново Вуковић каже: „Представе и симболе колективне имагинације она проширује и приређује до скоро потпуне оригиналности, а да при том успева да не повриједи онај праизворни патинирани нуклеус. Уживљавајући се у примордијалну позицију ствараоца бајке, у анимистичко поимање свијета архаичног човјека, она је и богатство властите имагинације наставила на исте принципе, остављајући читаоцу да се дивимпресивности и лепоти понуђених светова, чудесних, и, истовремено, да слути шта се све крије у дубинама разноврсних симбола колективне имагинације“.¹¹

Веза са давнином преко прича списатељице које се одликују музикалним стихом и римованом реченицом, отворила је путеве како би пронашла и оне изворе који се хране искуством човека прошлости, његовим мислима и веровањима. Та загонетна давнина открива и оне фолклорне и митолошке слојеве који су човеку били доступни и путем других врста и облика стваралаштва. Речју и умећем да их користи, списатељица наводи читаоце на различита тумачења, зато што су „њени уметнички светови били претежно изнад сфере конкретне историјске реалности, у царству игре, маште и бајке“.¹²

¹⁰ Smiljković, Stana 2006. *Autorska bajka*. Vranje: Učiteljski fakultet, str. 91.

¹¹ Vuković, Novo. 1989, *Uvod u književnost za djecu i omladinu*. Nikšić: „Univerzitetska riječ“, str. 167.

¹² Marković, Slobodan. 1973. *Zapisi o književnosti za decu*. Beograd: Interpes, str. 82.

5. Ахмет Хромаџић – Светови птица и звуци природе

Богати бајковити материјал као и животне згоде и незгоде понео је Ахмет Хромаџић из детињства. Звукови природе, сусрети са животињама асоцирају на, привидно, заборављене тренутке и личности, на опојност природе која је једини и главни извор свеколиког постојања и откровења света. Уз то, стара здања, куле и тврђаве о којима писац пише, нису само грађевине, већ имају и своје дубље значење: оживљавају ране дане детињства и ране јаде деце која су знањем стеченим кроз авантуре желела да задовоље радозналост.¹³

Природа је одувек мамила људе, откривала своје загонетке, песме птица, освежавала мисао и богатила душу лепотама које никада нису могле ишчезнути. Жарка жеља да се причом у виду бајке каже оно што је упамћено и урезано као део живота сазнаје се из пищевих речи: „Мени се чини да сам све те бајке које сам написао негде давно чуо. У шуми кад су птице пјевале, кад је све листало и све цвјетало... Зими, кад је земљу покривао снијег и, када сам иза замрзлог стакла, из топле собе, посматрао како јата беспомоћних птица траже заклон и храну“.¹⁴

Кроз бајке Ахмета Хромаџића дефилију необичне птице које својим причама обузимају птичја створења као контраст њиховој веселој природи. Приказани амбијент омогућава причи да потече ка загонетним просторима, одвоји се неприметно од реалности и полети у светове о којима се сања. Прво место припада причи о златокљуној птици која је рођена у дубокој тишини тамних шума. Фантастичност простора покренула је људе у лов ове необичне птице. Нарушен поредак у природи ствара патњу изражену кроз дијалог са сеницом: „Ти имаш златан кљун. А људи цијене злато. Онај ко те ухвати постаће богат. Продаће те и до краја живота ћеш живјети у кавезу. Можда ће то бити лијеп кавез, али ти више никад нећеш видјети зелене шуме и твоја крила неће никад осјетити топло миловање зрака у лету. Твоје срце ће чезнути за плавим даљинама, а даљине ће ти бити недокучиве“.¹⁵

Живот птичјих створења обликовао је њихове судбине, а она су песмом изражавала своја најдубља осећања и мисао о опстанку и постојању. Хиперболични тонови песме одзвањају и опчињавају природу о којој певају. Као и у бајци Е. Т. А. Хофмана *Славујево срце*, и у овим Хромаџићевим бели славуј тужи над самим собом због усамљености, а када је нашао друштво напустивши дом дечака, осмишљава свој живот песмом и бескрајним летом.

Птице у Хромаџићевм опусу своје дружење са људима, пре свега са децом, симболизују потребу створену од давнина да се живи узајамно. „Узми ову свиралу и постаћеш велики пријатељ птица пјевачица. Кад год зажелиш да чујеш њихове пјесме, дуни у свиралу. Кад зажелиш да их видиш, свирка ће их дозвати и оне ће доћи да те поздраве“¹⁶.

¹³ Smiljković, Stana 2006. *Autorska bajka*. Vranje: Učiteljski fakultet, str. 109.

¹⁴ Hromadžić, Ahmet. 1967. *Patuljak van priče*. Sarajevo: Veselin Masleša, str. 224.

¹⁵ Isto, str. 16.

¹⁶ Hromadžić, Ahmet. 1967. *Patuljak van priče*. Sarajevo: Veselin Masleša, str. 19.

У бајковитој прози Ахмеда Хромаџића, осим птица, и остале животиње су главни јунаци. Оне су персонификација живота човека, оне пате, боре се, радују, побеђују, помажу, путују, траже себе исто онако као што то чини човек у безмерном свету. Очигледна је алегорија живота онда када писац прича узбудљиво и занимљиво о белом славују, златокљуној птици, голубу, патки, орлу, лабуду јер је кроз њихове судбине приказана судбина људи. Као и у бајкама Десанке Максимовић, Бранка Ћопића, Гроздане Олујић и других, и код овог писца тај свет племенито и часно умире. Његов немушти језик разумљив је свима уколико се удубе у вишезначност текста. Изворне лепоте и богати живот који се одвија далеко од очију читалаца, а забележен у бајкама, плени својом необичношћу. Померање граница стварности ка иреалном догађа се у сну, као и код европских и словенских бајкописаца. Значењски елементи бајки конкретизовани кроз алегоријско-симболичне слике потврђују пишеву мисао о непоновљивости лепота и доживљаја детињства.

6. Славко Јаневски – Метаморфоза: физичка и психичка јунака бајки

Бајком *Шећерна прича* Славко Јаневски на оригиналан начин приказује метаморфозу дечака-лутке, направљеног од шећера у стварни лик обогаћен маштом и авантурама. Ослањајући се на богатство и разноврсност народне бајке, што је карактеристика поменутих словенских аутора бајке, Јаневски плете бајковиту мрежу, прожима је лиризмом, хумором, описима пејзажа, говором људи, животиња и предмета. Служећи се алегоријом и симболиком, залагањем за савлађивање зла, хуманизам и личну слободу човека, вештим преплитањем реалног и имагинарног, Јаневски открива дубље животне истине и људске немире и тежње. Борбе главног јунака Шећерка у бајци да пронађе путеве који му омогућавају духовно, не само физичко постојање, симбол је вечите људске потраге за бољим.

Шећерко је дечак који се по физичким својствима разликује од друге деце, као и Колодијев Пинокио, Толстојев Буратино или Јан Бибијан Елина Пелина. У моменту када писац напушта реално тле и прелази на терен фантазије, главни јунак, дечак од шећера, оживљава и креће у природу, живи међу биљкама и животињама. Дете није ни рођено, плод је духовног стварања посластичара Марка. Самим тим, што то дело није само дело руку, већ и ума, плод је љубави према животу. Усклик изненађења посластичара Марка није само узбуђење душе, то је дубока радост коју он хоће да подели са другима, као и проблем поремећене природне хармоније с којом се дете, не веће од педља, среће у шуми.¹⁷

Приказујући животињски свет и његове бриге, кроз дијалог са Шећерком, писац открива многе истине које муче људски род. Дечак је забринут

¹⁷ Smiljković, Stana. 2006. *Autorska bajka*. Vranje: Učiteljski fakultet, str. 105.

што шуми не може вратити весеље. Он плаче, а тај плач је израз саосећања са немоћнима и недаћама које су опхрвале шумске становнике. Маштом и осталим естетским елементима, писац настоји да главном јунаку омогући победу враћањем слободе заточеног славуја, уз жељу да докаже истинитост мисли Гетеа да је „живот оно највредније што човек може имати“. Духовна слобода представљена је песмом и весељем шумских становника, као што је то чињено у бајкама Десанке Максимовић, Елина Пелина, Ахмета Хромаџића и других. Та поетичност испреплетена хуморним ситуацијама омогућава живот и доприноси процесу психичке и физичке метаморфозе јунака у чију истинитост млади реципијенти не сумњају ни у једном тренутку. Отуда и изврстан слој симболике, лирике и приповедања којима се богати мисао, крепи дух и развија љубав према лепотама исказана језиком. Љубав писца према човеку садржана је у овом људском бићу које је произишло од маште, а носи много снаге, мудрости, поштења и доброте. Као и остали писци бајки, и Јаневски указује и показује да су уметничке ризнице дубоке и да се са њиховог дна увек може наћи нешто што ће задржати човекову пажњу и мисао.

7. Елин Пелин – Полиморфна природа јана бибијана

Најзначајнија књига Елина Пелина *Јан Бибијан* спаја елемент бајке, фантастичне приче и научне фантастике. У овој бајци – роману о авантурама необичног јунака, преплићу се чудесност и фантазија. Немир и потребе главног јунака и његова радозналост подсећају на универзалну дечју психологију без обзира на расу и језик којим говоре. Богатство народне приче и разноврсни јунаци потекли из традиције утицали су на стваралаштво писца да специфичном организацијом садржине споји чудесно-фантастичне слике и удахне живот предметима, појавама и мистериозним створењима оличеним у ђаволима.

Дечак Јан Бибијан је необична природа. Живот детињства доживљавао је другачије од друге деце. По свему се разликовао, па и по авантурама, зато су сва збивања, укупна радња и епизоде везане за њега. Портрет дат на почетку указује на његову различитост у односу на друге. Писац открива психологију дечака који у животу тражи другачија задовољства: самовољно слама породичне и школске обавезе и усмерава себе и своју природу другачијим животним стазама и интересовањима. С обзиром на то да није могао да нађе заједнички језик са људима, децом, друговима, породицом, он креће у свет природе, упознаје њен живот, збивања у животињском свету. Чинило му се да ће живот бити интересантнији и другачији уколико открије његове тајне кроз авантуре и сопствено искуство.¹⁸

Приказујући свога јунака како сазнавању природе хоће па пронађе лично задовољство, писац успева да мисао и поступке главног јунака врло брзо одвоји од реалности и поведе у свет чувене фантастике у коме царују ђаволи. Мотив сусрета јунака са ђаволима у бајкама и другим књижевним врстама није нов, али

¹⁸ Smiljković, Stana. 2006. *Autorska bajka*. Vranje: Učiteljski fakultet, str. 97.

је Пелиново виђење ових митских створења специфично. Ни у једној ауторској бајци, па ни народној, није дата таква слика ђавола и ђаволчића, ни опис атмосфере њиховог ђавољег дома. Додајући слику по слику, писац омогућава читаоцу да схвати психологију дечака који се изненада нашао у ђавољем свету и који мора да се спасава уз многе перипетије које ће му бити на путу. Из сваке незгоде он ће тражити излаза. Пошто је уплетен у ђавоље коло, врло ће тешко изаћи све док не схвати да се само активностима везаним за реални живот могу постићи духовна остварења. Онда када му је најтеже, са грчем на лицу, сећа се својих родитеља који су за њим истински туговали и оплакивали његову судбину. Дирљиви су његови гестови којима исказује љубав према родитељима доносећи им хлеб, што ипак симболише везаност његове личности за реалност.

Као заробљеник сопствене судбине, он патњама и страдањима мора да прочисти душу и срце како би упознао свет и људе. Онда када није у могућности да у будном стању превазиђе тешкоће у које је упао, главни јунак се препушта сну. Снови су још сложенији и тежи од главнога јунака јер он у њима рекапитулира своје невоље и доживљаје, али види и наду у спасење за које не зна када ће доћи. Изванредни су предели којима се главни јунак креће у сну: светли, пуни живота, лепоте, топлоте, љубави. Само је дечак Јан Бибијан у агонији и без сопствене главе. Зато писац током приповедања снажи идеју о повратку Јана Бибијана реалном свету, човеку, детињству јунака родном граду, мајци, себи – вишеструка је. Означена је, најпре, бојом, а онда звуком који обележава чин препорођења младог бића. Глас дечака који тог момента постаје свестан себе, представља нескривено узбуђење због сусрета са родном познатом планином, родном варошицом, замишљеним сусретом са мајком. Сви ови елементи показују колико је овај лик у својој психичкој и физичкој појави, сложен и рељефан, те омогућава откривање његове полиморфне природе кроз речи: „Мама, мајчице, враћам се, враћам, теби“.¹⁹

8. Закључак

Свако право књижевно дело, богатством значења, привлачи пажњу и обузима мисли читалаца. Текстови ауторских бајки који су били предмет нашег приступа изазивали су, и данас изазивају, одређени ефекат с намером да се разбукта машта и оплемене мисли прималаца који у тим моментима постају ствараоци сопствених бајковитих светова. Речи психолога Лава Виготског потврђују нашу мисао: „Примање уметности захтева стваралаштво, јер је и за примање уметности недовољно, једноставно, искрено доживети осећање које је обузимало аутора, недовољно је разумети и структуру самог дела, неопходно је још стваралачки савладати сопствено осећање, пронаћи његову катарзу, и тек онда ће се потпуно испољити деловање уметности“.²⁰

¹⁹ Pelin, Elin. 1981. *Jan Bibijan*. Sarajevo: Veselin Masleša, str. 101.

²⁰ Vigotski, Lav. 1975. *Psihologija umetnosti*. Beograd: Nolit. str.312

Указано је на општу карактеристику писања наведених аутора да се њихова бајка на најмаштовитији начин бави реалним проблемима, одгонета живот, илуструје унутрашње сукобе ликова, као и сукобе између самих ликова или ликова са средином. Сукоб је неминован јер се њиме постиже развој радње. У тим приликама јунаци откривају своје функције које могу бити различите и конституишу њихов карактер. Те функције омогућавају да се радња доведе до краја, а главни јунаци доживе емоционални раст, као што је то случај у бајкама словенских народа. Живот на балканским просторима вековима се одвијао по посебним принципима и законима, али народна мудрост и сва човекова прегнућа, забележена бајкама, изворима живота, представља богатство које се увек открива новим читањем.

Издвојени писци својим бајкама настоје да открију она духовна блага које карактерише поднебље, време и језик, трудећи се да превазиђу свакодневицу, како би постале извор естетског уживљавања којим се осмишљава живот. Језиком којим се писци служе, осим осталих елемената, промовише се лингвистичко богатство конкретног језика, сличности и разлике у значењима и симболима, различитост културе чиме се богати идентитет народâ којима рецепијенти припадају.

Анализом садржаја збирки бајки, и на основу изнетих карактеристика, уочава се појава прожимања културâ народа који су географски раздвојени, али духовни извори са којих су писци црпili грађу, по својим симболима, митологичности и фантастици, говоре о сличности. И поред тога, бројна преплитања, сусретања и прилагођавања не значе буквалну транспозицију. Креацијама духа, као везом између стваралаштва аутора словенских књижевности, независно од културне и језичке различитости, успостављен је мост који спаја бајку и омогућава да она настави свој развој, обезбеђује трајање и уметнички раст.

Литература

- Betelhajm, B. (1967). *Značenje bajki*. Beograd: Prosveta.
- Blečić, M. (1990). *Nova viđenja*. Beograd: Književna zajednica Zvezdara.
- Vigotski, L. (1975). *Psihologija umetnosti*. Beograd: Nolit.
- Vuković, N. (1989). *Uvod u književnost za djecu i omladinu*. Nikšić: „Univerzitetska riječ“.
- Janevski, S. (1970). *Šećerna bajka*. Najveći kontinent, knj. 1. Skopje: Naša knjiga.
- Konstantinović, Z. (1984). *Uvod u uporedno proučavanje književnosti*. Beograd: SKZ.
- Mažuranić, I. (1980). *Priče iz davnine*. Sarajevo: Svijetlost.
- Maksimović, D. (1985). *Ako je verovati mojoj baki*. Beograd: BIGZ.
- Markijević, H. (1974). *Nauka o književnosti*. Beograd: Nolit.
- Marković, S. (1973). *Zapisi o književnosti za decu*. Beograd: Interpes.
- Olujić, G. (1979). *Sedefna ruža*. Zagreb: Mladost.

Olujić, G. (1982). *Poetika bajke*. Beograd: Savremena administracija.

Pelin, E. (1981). *Jan Bibijan*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Petrović, T. (1991). *Dete i književnost*. Leskovac.

Smiljković, S. (2006). *Autorska bajka*. Vranje: Učiteljski fakultet.

Hromadžić, A. (1967). *Patuljak van priče*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Stana Smiljković

LITERARY FAIRY TALES OF SLAVIC PEOPLES

Summary: In this work, by using a comparative method of studying the value of literary fairy tales of Slavic peoples, the author endeavors to point out the possibilities of understanding that are not achieved by a simple enumeration of phenomena, events and characters one after another. The subject of our research is the attempt to discover through cognitive comparison of works and authors the essence of artistic practices, as well as ideas present like an invisible thread in the works. Along with exploring Serbian literary fairy tales, attention will be paid to Macedonian, Bulgarian, Croatian, and Bosnian authors of fairy tales, to their similarities, differences, and mutual influences in order to show that they cannot be studied and compared in isolation, but as a system that is functioning in a certain time and historical context.

Key words: literary fairy, Slavic peoples, comparative method, values